

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 czerwca 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania L. K., w miejsce której wstępuje następca prawny
G. K.

przeciwko Dyrektorowi Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw
Wewnętrznych i Administracji w Warszawie

o wysokość emerytury policyjnej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 24 czerwca 2025 r.,

skargi kasacyjnej odwołującej się od postanowienia Sądu Apelacyjnego
w Warszawie

z dnia 28 września 2023 r., sygn. akt III AUz 174/23,

1. oddala skargę kasacyjną,

**2. nie obciąża skarżącego kosztami zastępstwa procesowego
organu rentowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Warszawie postanowieniem z dnia 28 września 2023 r., po rozpoznaniu sprawy L. K. przeciwko Dyrektorowi Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie o wysokość emerytury policyjnej, oddalił zażalenie G. K. od postanowienia Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 17 maja 2023 r., mocą którego zmieniono postanowienie tego Sądu z dnia 15 listopada 2019 r. w ten sposób, że od 16 kwietnia 2021 r. postępowanie zawieszono na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. (pkt 1); oddalono wniosek pełnomocnika odwołującej się o podjęcie zawieszonego postępowania i dalsze prowadzenie sprawy z udziałem G. K. (pkt 2) i umorzono postępowanie (pkt 3).

W sprawie ustalono, że postępowanie zostało zainicjowane odwołaniem L. K. od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie z dnia 20 czerwca 2017 r., a jego przedmiotem była kwestia ponownego ustalenia wysokości emerytury policyjnej na podstawie art. 15c w związku z art. 32 ust. 1 pkt 1 z ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biuro Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1626, dalej jako ustawa zaopatrzeniowa).

Postanowieniem Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 15 listopada 2019 r. zawieszono postępowanie na mocy art. 177 § 1 pkt 3¹ k.p.c. (w związku z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie XIII 1U 326/18).

Pismem z dnia 12 maja 2023 r. G. K. - wnuk zmarłej odwołującej się (reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika) wniósł o dalsze prowadzenie postępowania z jego udziałem, a do sprawy załączył odpis aktu zgonu, z którego wynika, że L. K. zmarła w dniu 16 maja 2021 r.

Wobec śmierci odwołującej się postanowieniem z dnia 17 maja 2023 r. Sąd Okręgowy zmienił postanowienie z dnia 15 listopada 2019 r. i zawiesił postępowanie na podstawie art. 174 § 1 pkt. 1 k.p.c. Jednocześnie wobec upływu roku od śmierci

odwołującej się Sąd Okręgowy umorzył postępowanie i oddalił wniosek o ustanowienie następcy prawnego po zmarłej.

Sąd Okręgowy zauważył, że zgodnie z art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. postępowanie sądowe ulega zawieszeniu w razie śmierci strony, a zawieszenie ma skutek od chwili zdarzeń, które je spowodowały. Odwołująca się zmarła 16 maja 2021 r. w związku z czym Sąd obowiązany był do zawieszenia postępowania w oparciu o ten przepis.

Dalej Sąd podkreślił, że prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych jako prawa ściśle związane z osobą zmarłego, nie przechodzą na jego spadkobierców na zasadach ogólnych, a więc nie podlegają one dziedziczeniu. Szczególny tryb i to w ograniczonym zakresie przewiduje art. 47 ustawy zaopatrzeniowej. Zgodnie z tym przepisem małżonek i dzieci, a w razie ich braku, kolejno: wnuki, rodzice, dziadkowie i rodzeństwo, mogą wystąpić z wnioskiem o dalsze prowadzenie postępowania w ciągu 12. miesięcy od dnia śmierci strony odwołującej się. Prawo do wyżej wymienionych świadczeń przysługuje: małżonkowi lub dzieciom osoby, która zgłosiła wniosek, zamieszkałym z nią w dniu jej śmierci lub małżonkowi, dzieciom albo innym członkom rodziny nie zamieszkałym ze stroną odwołującą się w dniu jej śmierci, jeżeli pozostawali na jej utrzymaniu lub osoba ta pozostawała na ich utrzymaniu.

Wniosek o dalsze prowadzenie postępowania złożył wnuk odwołującej się w dniu 12 maja 2023 r. a więc z uchybieniem rocznego terminu, który upłynął dnia 16 maja 2022 r. W sytuacji tej Sąd pierwszej instancji oddalił wniosek o podjęcie postępowania z jego udziałem. Z uwagi na to, że prawo do świadczenia po zmarłej odwołującej się ustało (wygasło), to wydawanie wyroku stało się zbędne i stąd orzeczono na podstawie art. 355 k.p.c.

Postanowienie Sądu Okręgowego zaskarżył zażaleniem pełnomocnik następcy prawnego, zarzucając naruszenie art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c., przez jego niezastosowanie.

Sąd Apelacyjny uznał, że zażalenie nie jest zasadne. W pierwszej kolejności Sąd odwoławczy wyjaśnił instytucję następstwa procesowego i odwołał się do orzecznictwa Sądu Najwyższego (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 1985 r., III CZP 16/85; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 września 1976 r., I PR 129/76, OSNC 1977 nr 1, poz. 18; wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 13 września 2001 r., II CKN 642/00, LEX nr 77056; z dnia 11 lutego 2016 r., V CSK 344/15,

OSNC-ZD 2017 nr 1, poz. 12).

Dalej Sąd odwoławczy zaznaczył, że prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych jako prawa ściśle związane z osobą zmarłego nie przechodzą na jego spadkobierców na zasadach ogólnych, a więc nie podlegają dziedziczeniu. W związku z powyższym wnuk zmarłej nie mógł wejść z mocy prawa do postępowania w miejsce zmarłej. Zgodnie z art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c. w razie śmierci strony sąd postanowi podjąć postępowanie z urzędu z chwilą zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych zmarłego. Niemniej jednak w przypadku świadczeń z ubezpieczenia społecznego zastosowanie znajduje inna norma, a mianowicie instytucja prawa do niezrealizowanego świadczenia, uregulowana w art. 136 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 1631, dalej jako ustawa emerytalna), a odpowiednikiem tego przepisu jest art. 47 ustawy zaopatrzeniowej.

O ile wnuk zmarłej znajduje się w kręgu osób wskazanych w art. 47 ustawy zaopatrzeniowej, o tyle miał prawo w terminie określonym w ust. 3 przystąpić do postępowania, ale już nie jako osoba reprezentująca zmarłą, lecz jako strona postępowania o niezrealizowane świadczenie. Terminu tego jednak nie zachował i dlatego jego prawo wygasło.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego zaskarżył w całości skargą kasacyjną pełnomocnik G. K., wskazując na naruszenie prawa materialnego, przez niezastosowanie art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c. Jednocześnie wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniósł o jej oddalenie i orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego na jego rzecz.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie. Przede wszystkim w sprawie nie występuje istotne zagadnienie prawne suponowane przez skarżącego, choć już *prima facie* widoczne są inne problemy prawne (o nich szerzej dalej) związane z rozpoznaniem sprawy, w której w miejsce ubezpieczonego akces do procesu zgłosiły inne osoby (jego następcy prawni). Okoliczności tych nie eksponuje

skarga kasacyjna, a co więcej jedyną jej podstawę stanowi art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c. Nie jest to rozwiązanie prawidłowe, skoro skarga kasacyjna przysługuje między innymi w przedmiocie umorzenia postępowania kończącego postępowanie w sprawie (art. 398¹ § 1 k.p.c.). Z tego względu ograniczenie podstawy kasacyjnej wyłącznie do kwestii podjęcia postępowania (z chwilą zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych zmarłego) dotyka tylko jednego z trzech elementów, jakimi zajmował się Sąd Apelacyjny pozostawiając tym samym jego istotę poza nawiasem kontroli kasacyjnej. Przypomnieć należy, że Sąd Okręgowy zmienił podstawę zawieszenia postępowania (pkt 1), oddalił wniosek o podjęcie zawieszonego postępowania (pkt 2) oraz umorzył postępowanie (pkt 3). Rozstrzygnięcie to w całości zaskarżył zażaleniem pełnomocnik następcy prawnego, a Sąd Apelacyjny oddalił zażalenie. Idąc dalej, w skardze kasacyjnej wskazano, że postanowienie Sądu Apelacyjnego zostało zaskarżone w całości, lecz z tym nie pozostają kompatybilne podstawy (*de facto* jedna podstawa) kasacyjne. Ten mankament już sam w sobie wpływa na wynik postępowania kasacyjnego, zwłaszcza że nie występuje (niezależnie od nieudolnej próby jego wykazania) w sprawie istotne zagadnienie prawne. Skarżący buduje swoje wątpliwości wokół kwestii, czy w sprawach dotyczących wysokości świadczeń emerytalnych - w razie śmierci strony w trakcie procesu - mają zastosowanie przepisy k.p.c., czy też art. 47 ustawy zaopatrzeniowej. Z zagadnienia prawnego ani jego uzasadnienia nie wynika, o jakie przepisy k.p.c. chodzi, a na tym etapie procesu Sąd Najwyższy nie wyręcza pełnomocnika i nie poszukuje za niego podstaw prawnych, które miałyby przyczynić się do powodzenia wywiedzionego środka.

Niemniej wstępnie należy przypomnieć, że istota zawieszenia postępowania oznacza przemijającą przeszkodę do jego prowadzenia. W danej sprawie podstawą wstrzymania procedowania było najpierw pytanie do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie XIII 1U 326/18 (art. 177 § 1 pkt 3¹ k.p.c.), następnie zaś śmierć strony (art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.).

Co do zasady zawieszenie postępowania następuje do czasu zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych (w szczególności spadkobierców) zmarłego (art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c.). Jednakże w sytuacji, w której przedmiot sprawy wyklucza wejście do postępowania następców prawnych zmarłego, postępowanie podlega

umorzeniu (art. 355 k.p.c.), gdyż wydanie orzeczenia w stosunku do osoby nieżyjącej jest niedopuszczalne (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 18 września 2024 r., II CSKP 494/24, LEX nr 3758255). Znaczenie na pewno ma więc charakter danej sprawy, to jest czy ma ona charakter majątkowy, czy nie. Generalnie art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c. ma na celu umożliwienie wstąpienia do postępowania sądowego następców prawnych zmarłego i gdy taka sytuacja wystąpi, to postępowanie zawieszone z tej przyczyny podejmuje się w pierwszej kolejności z chwilą zgłoszenia się lub ich wskazania. Zatem to zwykle od ich inicjatywy sąd powszechny poweźmie wiedzę o okoliczności uzasadniających podjęcie postępowania. Nie ulega też wątpliwości, że od potencjalnych następców prawnych można (i należy wymagać) aktywnego działania, które jest ukierunkowane na podjęcie i zakończenie postępowania sądowego. Zauważyć też należy, że legitymacja do następstwa procesowego po osobie zmarłej przysługuje następcom prawnym w świetle przepisów prawa materialnego (tych zaś w podstawach skargi kasacyjnej brak).

W doktrynie zwraca się uwagę, że następstwo procesowe jest dopuszczalne także wówczas, gdy sporne prawo zmarłej stronie nie przysługiwało, a tym samym powództwo jest nieuzasadnione, jeżeli tylko osoba zgłaszająca się lub wskazana jest spadkobiercą zmarłego (por. P. Grzegorzczak [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 180. Tom I. Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, LEX/on-line). Zatem kwestia rzeczywistego istnienia oraz przejścia prawa lub obowiązku na spadkobiercę podlega natomiast kontroli w ramach badania meritum sporu.

Wyrażenie „następca prawny”, jakim posługuje się art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c. ma szerokie znaczenie i podlega wykładni z wykorzystaniem prawa materialnego, które ma zastosowanie w sprawie (tu ustawy zaopatrzeniowej).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się uwagę, że śmierć emeryta lub rencisty ma różne konsekwencje dla istnienia i realizacji uprawnień zmarłego do świadczeń przewidzianych w ustawie emerytalnej. Z mocy art. 101 pkt 2 tej ustawy - z dniem śmierci świadczeniobiorcy ustaje bowiem jego prawo do emerytury lub renty. Prawo do dalszych świadczeń nie przechodzi zatem na inne osoby. Regulacja art. 101 pkt 2 ustawy emerytalnej koresponduje z art. 922 § 2 k.c., w myśl którego nie wchodzi w skład spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego

osobą. Natomiast wobec braku odmiennych uregulowań w ustawie emerytalnej, świadczenia przysługujące emerytowi (renciście) i zrealizowane za jego życia (na przykład w drodze przelewu na rachunek bankowy świadczeniobiorcy) wchodzi w skład spadku po zmarłym i stosownie do art. 922 § 1 k.c. podlegają dziedziczeniu zgodnie z przepisami księgi czwartej k.c. Z kolei świadczenia przysługujące uprawnionemu i niezrealizowane do dnia jego śmierci są z mocy art. 922 § 2 k.c. wyłączone ze spadku jako przechodzące na oznaczone w art. 136 ustawy emerytalnej osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami. Przepis ten ustanawia bowiem odrębne od dziedziczenia następstwo prawne w tym zakresie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2023 r., III USKP 59/22, OSNP 2024 nr 8, poz. 83 i wskazane tam orzecznictwo). W orzecznictwie wyjaśniono również, że na przykład w sprawie o umorzenie należności składkowych do postępowania sądowego w miejsce zmarłego ubezpieczonego nie mogą wejść jego następcy prawni, a takie postępowanie podlega umorzeniu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2021 r., I USK 410/21, LEX nr 3372589). W jeszcze innej konfiguracji procesowej wskazano, że o ile śmierć osoby fizycznej w trakcie procesu stanowi przeszkodę w jego kontynuowaniu i w przypadku, gdy przedmiotem procesu są prawa i obowiązki, które przechodzą na następców prawnych, o tyle taka sytuacja nie zachodzi jednak w przypadku śmierci zainteresowanego - ubezpieczonego. Następuje bowiem wówczas bezsukcesyjna utrata zdolności sądowej tej strony, a postępowanie jest prowadzone wyłącznie między płatnikiem składek a organem rentowym. Inaczej rzecz ujmując, ani postępowanie toczące się po śmierci zainteresowanego, ani wyrok nie dotyczy praw i obowiązków zainteresowanego, gdyż te wygasły definitywnie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 2016 r., I UZ 42/15, OSNP 2017 nr 10, poz. 139).

Nie inaczej jest na tle art. 47 ustawy zaopatrzeniowej, który ustanawia odrębne od dziedziczenia następstwo prawne w zakresie świadczenia należnego osobie, która wystąpiła z wnioskiem o świadczenie (o wyrównanie świadczenia emerytalnego), ale go nie otrzymała do chwili śmierci. Wyjaśnił to już Sąd Najwyższy (co prawda na gruncie art. 136 ustawy emerytalnej, lecz nie o podstawę prawną tu chodzi, a o szczególny mechanizm regulujący procedowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, które są sprawami cywilnymi tylko w znaczeniu

formalnym) w wyroku z dnia 13 stycznia 2015 r., II UK 144/14 (OSNP 2016 nr 9, poz. 119), z którego wynika, że hipotezą normy prawnej zawartej w tym przepisie są objęte wszystkie przypadki niezrealizowania świadczenia w okresie między wystąpieniem z wnioskiem o emeryturę lub rentę a śmiercią uprawnionego, czyli zarówno te, w których zgon nastąpił w trakcie postępowania o przyznanie świadczenia, jak i te, w których dotknął on osobę mającą już ustalone decyzją organu rentowego lub wyrokiem sądowym prawo do emerytury (renty).

Norma prawna zawarta w art. 47 ustawy zaopatrzeniowej nie jest instytucją nową. Podobne uregulowania zawierały inne akty prawne z zakresu ubezpieczeń społecznych (ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm. - art. 104; ustawa z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, Dz.U. Nr 3, poz. 6 ze zm. - art. 79). Stąd też uprawnione jest sięganie do ukształtowanego na gruncie poprzednio obowiązujących przepisów dorobku orzeczniczego Sądu Najwyższego, bo w ten sposób nie traci się systemowych rozwiązań obowiązujących na gruncie prawa do zabezpieczenia społecznego.

W każdym razie godzi się przypomnieć, jaką treść i zakres niesie za sobą brzmienie art. 47 ustawy zaopatrzeniowej. Przed wszystkim jej ust. 1 wyznacza krąg podmiotów uprawnionych do uzyskania świadczenia pieniężnego w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o takie świadczenie. Nadto przepis przewiduje, że osoby te (między innymi wnuk zmarłej, czyli skarżący) mają prawo do udziału w nieukończonym postępowaniu prowadzonym dalej w sprawie tych świadczeń. Z kolei ust. 2 analizowanego przepisu rozstrzyga, jakie warunki muszą spełnić poszczególne kręgi uprawnionych podmiotów. W końcu ust. 3 przewiduje, że prawo do świadczeń określonych w ust. 1 ustaje w ciągu 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, której świadczenia te przysługiwały, chyba że osoba, o której mowa w ust. 1, wystąpi z wnioskiem o dalsze prowadzenie postępowania.

Sumując powyższe zakresy i przenosząc je na grunt przedmiotowej sprawy, trzeba odróżnić prawo do udziału w nieukończonym postępowaniu (gwarancja procesowa) przez następcę prawnego od zasadności zgłoszonego roszczenia. Artykuł 47 ust. 1 stanowi o podmiotach, którym te świadczenia przysługują, zaś ust. 2 przewiduje komu się je wypłaca, zaś ust. 3 kiedy to prawo ustaje. To komplementarne

rozwiązanie nie konkuruje z procedurą cywilną, bo przecież jego zakres jest szerszy, to znaczy obejmuje także sytuacje, gdy w toku postępowania przed organem rentowym dojdzie do zgonu osoby ubiegającej się o świadczenie (por. I. Jędrasik-Jankowska [w:] Komentarz do ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin [w:] Prawo do emerytury z ubezpieczenia i zabezpieczenia społecznego. Komentarz do ustaw z orzecnictwem, wyd. II, Warszawa 2019, art. 47). Zatem w razie zgonu osoby ubiegającej się o świadczenie w toku postępowania cywilnego, sąd powszechny jest zobligowany do zawieszenia postępowania z urzędu (art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.). Z momentem zgłoszenia się następcy prawnego zawieszone postępowanie powinno być podjęte (art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c.) i dopiero wówczas sąd powszechny - badając istotę problemu – będzie mógł ocenić, czy następca prawny zachował termin do ubiegania się o niezrealizowane świadczenie, a jeśli tak, to czy spełnia kolejne przesłanki uregulowane w art. 47 ust. 2 ustawy zaopatrzeniowej. Jeżeli następca prawny nie zachował terminu z art. 47 ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej, to jego żądanie będzie podlegało oddaleniu. Taki model procedowania, zapewnia każdemu uprawnionemu prawo do sądu oraz realizuje założenia, jakie wynika z art. 47 ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej, czyli prawo do udziału w nieukończonym postępowaniu prowadzonym dalej w sprawie tych świadczeń. Te ostatnie uprawnienie nie jest zależne od zasadności zgłoszenia wniosku o podjęcie postępowania, lecz stanowi wyraz gwarancji procesowych w odniesieniu do stron postępowania, które mogą prezentować swoje stanowiska w odniesieniu do meritum sporu.

Tymczasem Sąd odwoławczy dzieląc w tym zakresie zapatrywanie Sądu Okręgowego, utożsamiał prawo do udziału w procesie od zasadności tego uprawnienia. Taki model nie jest poprawny, co nie oznacza automatycznie zasadności skargi kasacyjnej w analizowanym wypadku, skoro nie zostały wskazane stosowne podstawy prawne pozwalające na ingerencję w zaskarżone orzeczenie (chodzi co najmniej o art. 47 ustawy zaopatrzeniowej i art. 355 k.p.c.). Nie trzeba szerszych wywodów, by zauważyć, że kontroli podlega orzeczenie Sądu

Apelacyjnego. Dane rozstrzygnięcie *per saldo* odpowiada prawu, to znaczy, że eksponuje trafnie, że zgłoszenie się następcy prawnego miało miejsce po upływie terminu wskazanego w art. 47 ustawy zaopatrzeniowej, a on wyznaczał – a nie art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c. – cenurę czasową do uruchomienia mechanizmu realizacji niezrealizowanego świadczenia. Tym samym uprawnienie po stronie skarżonego wygasło.

Sumując powyższe, Sąd Najwyższy orzekł z mocy art. 398¹⁴ k.p.c. oraz art. 102 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

AGM

[a.ł]